

Віктар ЖЫБУЛЬ,
кандыдат філалагічных навук

“Я СТАРЭЎ, А ГОРАД МАЛАДЗЕЎ...”

МІНСК У ЖЫЦЦІ І ТВОРЧАСЦІ ІВАНА ШАМЯКІНА

“Мінскі тэкст”, калі пад гэтым разумець “комплекс вобразаў (канцэптаў), матываў, сюжэтаў, што ўвасабляе аўтарскую мадэль гарадскога быцця” [3, с. 8], цяжка ўявіць без твораў Івана Шамякіна (30 студзеня 1921 г., в. Карма Добрушкага раёна – 14 кастрычніка 2004 г., Мінск). І, безумоўна, выразную прысутнасць “мінскага тэксту” ў некаторых яго творах абумовіў той асяродак, дзе народны пісьменнік Беларусі жыў і працаваў. Таму пачаць наш разгляд элементаў “мінскага тэксту” хацелася б з храналагічнага экскурсу па сталічных адразах І. Шамякіна, па раёнах, будынках, што так ці інакш адлюстраваліся ў яго творах – напрыклад у аўтабіяграфічнай аповесці “Слаўся, Марыя!” (1998), прысвечанай памяці жонкі Марыі Філатаўны (1921–1998).

1. Ліпень 1948 г. – студзень 1950 г. – **дом каля скрыжавання Лагойскага тракту і вуліцы Друкарскай** (цяперашніх вуліц Якуба Коласа і Сурганава), першае мінскае месца жыхарства Івана Шамякіна, якое ён знайшоў не без цяжкасцяў. З прычыны сямейнага становішча (цяжарная жонка і маленькая дачка) малады пісьменнік не мог атрымаць пакой у інтэрнаце пры партыйнай школе (у якую паступіў), ды і гаспадары прыватных кватэр адмаўлялі яму: у нялёгка пасляваенныя гады ў напаўразбураным Мінску катастрафічна не хапала жылля. “Тыдзень, калі не больш, хадзіў я да знямогі па прыватным сектары Мінска, пераважна ў раёне Камароўкі, Лагойскага тракту; мабыць, цягнула бліжэй да Дома друку, дзе змяшчаліся ўсе часопісы, выдавецтвы” [4, т. 7, с. 386], – успамінаў пісьменнік. Урэшце пашчасціла наняць “пакойчык метраў дванаццаць”. Гэта быў «стары драўляны дом, падзелены паміж дзвюма сёстрамі і братам, які здолеў атрымаць кватэру дзесьці за горадам у “Водаканалтрэсце»» [4, т. 7, с. 386].

Жылая забудова раёна была пераважна драўлянай, а канструктывісцкі будынак Дома друку “быў акружаны добрым дзясяткам фанерных будак” – невялічкіх бараў-забягалавак, якія ў народзе называлі “шалманамі” [4, т. 21, с. 74]. Па суседстве таксама кватаравалі літаратары Андрэй Макаёнак, Пётр Васілеўскі і Аляксея Кулакоўскі [2, с. 52].

2. Студзень 1950 г. – студзень 1951 г. – **вул. Карла Маркса, 6.**

У гэтым доме ў цэнтры горада, на пятым паверсе І. Шамякін пражыў роўна год. Кватэра была чатырохпакаёвая, камунальная, выдзеле-

ная Саюзам пісьменнікаў, і палову яе займала сям’я празаіка Аляксея Кулакоўскага. «Нас з Кулакоўскім “ажанілі”, – жартаваў І. Шамякін, але жытлом быў задаволены: – ...у той час гэта было вялікае шчасце – атрымаць такі прытулак! Цяпло цэнтралізаванае. Але газу не было; для пліты, для калонкі ў ванне насілі дровы з падвала, а туды іх трэба было завезці, папілаваць, накалоць. <...> Маша [Марыя Філатаўна Шамякіна] да канца жыцця здзіўлялася, як мы, сем чалавек, размяшчаліся на 24 метрах (з той вясны ў нас жыла сястра Машы Клава, студэнтка медінстытута). І ў Кулакоўскага было ўжо двое дзяцей. Да таго ж часта начавалі сваякі і землякі Аляксея...» [4, т. 7, с. 393, 395].

3. Студзень 1951 г. – восень 1953 г. – **праспект Сталіна (цяпер Незалежнасці), 19.**

Гарсавет даў сям’і І. Шамякіна, у якой на той час было ўжо трое дзяцей, асобную трохпакаёвую кватэру на першым паверсе новазбудаванага дома, які сёння з’яўляецца гісторыка-культурнай каштоўнасцю (архітэктар Г. Баданаў). “Асобная кватэра для сям’і, тым больш для такой сям’і, можна лічыць, шматдзетнай – вялікае шчасце, – прыгадваў пісьменнік. – Толькі апынуўшыся ў ёй, мы адчулі гэта. Маша адчула. І я. У яе мелася кухня, дзе яна была поўнай гаспадыняй: што хачу, тое і раблю. Была спальня, прасторная і ціхая – у двор, дзе яна размясцілася з малымі – Таняй і Сашам. А ў мяне – кабінет, дзе я і пісаў позна ўначы, і спаў. Праўда, у кабінет мой зазіралі з вуліцы прахожыя – першы ж паверх, якраз насупраць увахода ў клуб Міністэрства ўнутраных спраў. Упершыню мы набылі

Леў Лейтман. Лагойскі тракт. 1944 г. Папера, акварэль.

Іван Шамякін (сядзіць у цэнтры) з групай пісьменнікаў на Мінскім заводзе аўтаматычных ліній падчас падпісання творчага дагавора. 1970-я гг. Фота У. Крука.

прыстойную – для таго часу – мэблю. Грувасткая, праўда. Шафа для адзення – дубовы кантэйнер, які пераставіць з месца на месца маглі чацвёрта дужых хлопцаў, не мени” [4, т. 7, с. 395–396].

З апісання няцяжка зразумець, што вокны кватэры Шамякіных выходзілі не на праспект, а на вуліцу Камсамольскую (будынак мае Г-падобную ў плане форму). Прайшоўшы па ёй сёння, можна пабачыць, што ў памяшканні былога жылля літаратурнага класіка размясціўся бар “Z-bar” – акурат насупраць Клуба імя Ф. Э. Дзяржынскага КДБ Беларусі...

4. Восень 1953 г. – люты 1969 г. – вул. Карла Маркса, 36.

“У 1953 годзе Літфонд збудаваў свой дом, – працягваў апавед І. Шамякін. – Цэлы дом, кватэр 20! У самым цэнтры горада на рагу вуліц Маркса і Энгельса. І я, лаўрэат, атрымаў там чатырохпакаёвую кватэру. Раскоша! Адзнака таго, як дзяржава клапацілася пра сваіх творцаў. А прайшло ж усяго восем гадоў пасля спусташальнай вайны” [4, т. 7, с. 397]. У доме жылі і іншыя вядомыя пісьменнікі, а суседам І. Шамякіна па лесвічнай пляцоўцы быў Іван Мележ. Калегі часта “заглядвалі адзін да аднаго і вялі цікавыя літаратурныя размовы” [4, т. 21, с. 57]. Цікавыя ўспаміны пра дом і яго жыхароў пакінула прафесар Таццяна Шамякіна, дачка пісьменніка [9, с. 10].

5. Люты 1969 г. – кастрычнік 2004 г. – вул. Янкі Купалы, 11.

Калі старэйшая дачка прازیка Ліна выйшла за муж, сям’я атрымала пяціпакаёвую кватэру ў доме па вуліцы Янкі Купалы, 11. Дарэчы, раней кватэра належала вядомаму дзяржаўнаму і палітычнаму дзеячу Сяргею Прытыцкаму. Тут І. Шамякін пражыў апошнія 35 гадоў жыцця, пра што сёння нагадвае мемарыяльная шыльда [2, с. 199–200].

Як бачым, амаль усе будынкі, у якіх жыў народны пісьменнік, знаходзяцца ў адным раёне, у суседніх кварталах, і калі ўявіць сабе экскурсій-

ны маршрут па шамякінскіх мясцінах, ён праляжа амаль па ўсёй вуліцы Карла Маркса са збочваннем на Камсамольскую і Янкі Купалы. Пры жаданні яго можна працягнуць і далей – праз парк імя М. Горкага (таксама адно з улюбёных месцаў прازیка) да Дома літаратара (вул. Фрунзэ, 5), дзе І. Шамякін у 1976–1980 гг. працаваў Першым сакратаром Праўлення Саюза пісьменнікаў БССР, дый пазней часта бываў у ім.

Не захаваўся толькі самы першы будынак – драўляны дом на Лагойскім тракце. Але паўтара года, пражытыя “на балоцістай Камароўцы”, знайшлі заўважны адбітак у пазнейшай творчасці І. Шамякіна: менавіта гэты мінскі раён стаў месцам дзеяння яго вядомай аповесці “Гандлярка і паэт” (1975), а пляменніца гаспадыні кватэры паслужыла прататыпам для стварэння вобраза галоўнай герані, гандляркі Вольгі [4, т. 21, с. 513].

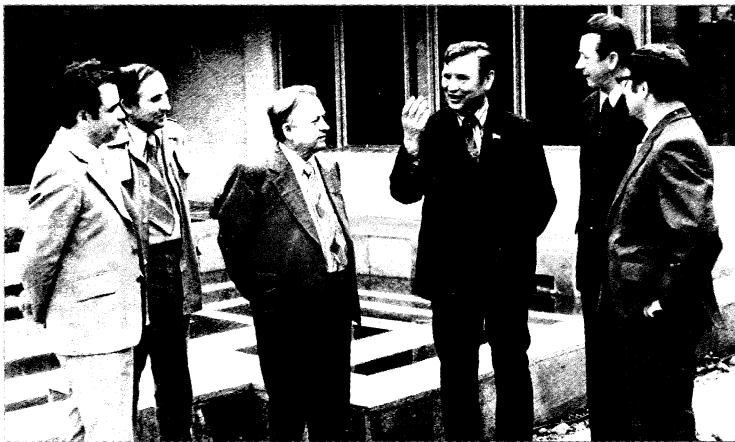
Аповесць “Гандлярка і паэт” вылучаецца сярод іншых твораў І. Шамякіна найбольш рэльефнай распрацаванасцю мінскай тэмы: усё дзеянне адбываецца ў беларускай сталіцы і яе ваколліцах пераважна ў пачатку Вялікай Айчыннай вайны. Гэтую асаблівасць твора адзначыў літаратуразнавец Яўген Гарадніцкі: “У аповесці І. Шамякіна наогул вялікая ўвага надаецца гарадской тапаніміцы, дзеянне ў ёй разгортваецца ў рэальна пазнавальных каардынатах, згадваюцца многія сапраўдныя назвы мінскіх вуліц, раёнаў, ваколліц. Такое выразнае выяўленне топасу горада ў яго канкрэтных прыкметах сустракаецца ў беларускай літаратуры нячаста. Аўтар выкарыстоўвае гэты прыём, несумненна, у мастацкіх мэтах, дзеля ўзмацнення рэальнага плана выяўлення, акцэнтацыі сувязі апавядаемага з тым, што адбывалася ў сапраўднасці” [1, с. 131].

Галоўная геранія, гандлярка Вольга Ляновічыха, жыве на Камароўцы – тагачаснай мінскай ускраіне, якая ў першыя пасляваенныя гады, калі там наймаў пакой аўтар, яшчэ не ўся была закранутая новабудоўлямі і захоўвала ранейшае, даваеннае аблічча. Таму знешні выгляд раёна і побыт камароўцаў прازیак аднаўляў часткова і з уласнай памяці: “Дом Ляновічаў у ціхім завулку, вельмі гразным вясной і ўвосень, знешне не выглядаў лепшым за іншыя дамы раёна даўняй прыватнай забудовы – звычайны камароўскі драўляны дом яшчэ бадай вясковага стылю. <...> Пры доме быў добры гарод, сотак дваццаць. Камароўскія гароды ўвогуле славіліся не толькі да вайны, але доўгі час і пасля вайны ўжо, пакуль замест драўляных хацін не пачалі вырастаць шматпавярховыя камяніцы – новы горад” [4, т. 4, с. 120–121].

Нягледзячы на праўдзівае і дэталёвае апісанне, пісьменнік згадвае мінімум урбанонімаў, датычных Камароўкі, – хіба што назвы найбуйнейшых прылеглых вуліц: Даўтабродскай (цяпер Казлова і пачатак проспекта Машэрава), Савецкай і Пушкін-

скай (праспект Незалежнасці), а вось, напрыклад, назва завулка, дзе жыла Вольга, і суседніх ні разу не згадваецца. Прычына, мабыць, у тым, што на момант напісання аповесці Камароўка была змененая да непазнавальнасці: разам са старой забудовай зніклі і многія вуліцы, завулки, а адпаведна, і іх назвы. І. Шамякін жа, неабьякавы да чытацкага ўспрымання, надаваў вялікае значэнне акурат пазнавальнасці месцаў, пра якія пісаў, – каб твор меў не толькі мастацкую, але і гістарычную праўдападобнасць. Скажам, апісанне цэнтра горада аўтар робіць, наадварот, вельмі падрабязным у плане тапаграфічнай і тапанімічнай выверанасці, шчодро выкарыстоўваючы назвы вуліц і пералічваючы гарадскія аб'екты – некаторыя з іх (Камсамольская, Карла Маркса, Рэвалюцыйная і інш.) захаваліся да нашых дзён разам з сеткай цэнтральных кварталаў і, адпаведна, з вялікай верагоднасцю знаёмыя чытачу.

Напрыклад, маршрут Алеся Шпака, які пільнаваў нямецкага афіцэра, можна прасачыць па гарадской карце або – у якасці экскурсіі – найпрост на мясцовасці: з будынка паліцэйскай управы на пляцы Волі (плошчы Свабоды) афіцэр “пайшоў на Інтэрнацыянальную і на крутым схіле спускаўся на Пралетарскую (цяпер – Янкі Купалы. – В. Ж.). <...> Перайшоўшы мост цераз Свіслач, немец паднімаўся на Замкавую вуліцу. (Выглядае як недакладнасць: Замкавая месціцца далей і на супрацьлеглым беразе ракі, а ў час вайны знаходзілася на тэрыторыі гета. – В. Ж.) <...> Звярнуўшы на пустыры ля цёмнай каробкі опернага тэатра на пратапаную сцежку, афіцэр упершыню азірнуўся і, здаецца, устрывожыўся, бо спыніўся, як бы чакаючы яго, Алеся. <...> На вочы трапілася менш пратапаная бакавая сцежка, што вяла да згарэлых дамоў над Свіслаччу, і Алесь павярнуў туды, пайшоў шпарка па схіле ўніз” [4, т. 4, с. 226–227]. На наступны дзень нямецкі афіцэр рухаўся ад управы ўжо іншым маршрутам: “Па Ленінскай пайшоў, на Савецкую (праспект Незалежнасці. – В. Ж.). А тут, у цэнтры, у будынках, што ўцалелі ад бамбёжкі і пажару, працуюць магазіны, кафэ, і на вуліцы мнагалюдна, гуляюць, безумоўна, нераважна тыя, хто не байца набліжэння каменданцкага часу. Калі обер зойдзе ў афіцэрскае кафэ ці кіно – усё сарвецца. <...> Афіцэр мінуў кафэ, і Алесь з палёгкаю ўздыхнуў і трохі адстаў, каб не наклікаць на сябе падазронасць якога-небудзь агента тайнай паліцыі. А калі обер перайшоў Савецкую і звярнуў на Камсамольскую, дзе на цэлы квартал усе дамы спаленыя і разбураныя, а таму і на вуліцы гэтак жа малалюдна, як на Камароўцы, як на пустыры ля опернага тэатра, Алесь

Пісьменнікі ва ўнутраным дворыку Дома літаратара. Барыс Сачанка, Анатоль Вярцінскі, Іван Шамякін, Максім Танк, Мікола Гамолка, Янка Сіпакоў. Мінск. 1970-я гг.

зной паверыў у сваю ішчаслівую зорку. <...> Афіцэр звярнуў на вуліцу Карла Маркса, дзе ўцалелых дамоў было больш, а таму і прахожыя вырысоўваліся ў змроку рэдкай снежнай каламуці. Хто яны? Свае людзі? Немцы?”

Ды обер нечакана, не спыніўшыся, не запаволіўшы крок, нырнуў у пад'езд дома” [4, т. 4, с. 228–230].

Заўважым, што і тут І. Шамякін перанёс дзеянне ў яшчэ адзін раён, у якім жыў сам – праўда, ужо ў іншы час.

Дзеянне іншых фрагментаў аповесці адбываецца ў Драздах (дулаг, з якога Вольга выкупіла Алеся), у Пушкінскім пасёлку і Красным Урочышчы (явачныя кватэры падпольшчыкаў). Згадваюцца ў аповесці таксама “сталоўка на Пушкінскай вуліцы”, гастронам на вуліцы Куйбышава, трамвайнае дэпо, Чэрвеньскі рынак, Балотная станцыя, Дом Чырвонай арміі (Цэнтральны Дом афіцэраў), завод “Ударнік”, каталіцкія (Залатагорскія) могілкі, нямецкая друкарня, Старажоўка, Весялоўка, Сляпянка, Лагойскі тракт, вуліцы Даўтабродская (цяпер Казлова), Горкага (М. Багдановіча), Няміга, Рэвалюцыйная, Някрасава, Каменная (знаходзілася паміж сучаснымі вуліцамі Варанянскага і Магілёўскай), Магілёўская шаша (Партызанскі праспект), а таксама блізкія да Мінска вёскі Валяр’янава, Бараўляны, Новы Двор, Каралішчавічы.

Мінск часоў гітлераўскай акупацыі часткова з’яўляецца месцам дзеяння і іншай аповесці І. Шамякіна – “Ахвяры” (1990), таксама прысвечанай падпольнаму і партызанскаму руху, але, акрамя таго – злачынна-рэпрэсіўнай дзейнасці супрацоўнікаў асобых аддзелаў дзяржбяспекі. У шэрагу выпадкаў кароткія апісанні гарадскіх рэалій выступаюць як яскравыя дадатковыя сродкі для стварэння агульнай псіхалагічна напружанай атмасферы аповесці. Згадваюцца змрочны будынак НКУС па Савецкай вуліцы, Пішчалаўскі турэмны замак (“каменны мяшок з круглымі вежамі”), управа СД

Іван Шамякін з кінарэжысёрам Аляксандрам Гутковічам (справа) і рэдактарам Іосіфам Скурко (злева) у час здымак тэлефільма «Атланты і карыятыды». Мінск. 1980 г.

у адным з універсітэцкіх карпусоў, «разбітыя старажойскія вуліцы», цесная брукаваная вуліца Няміга (хоць карэктней было б, згадваючы тыя часы, называць яе Няміскай або Нямігскай), а таксама атмасфера канкрэтных гарадскіх ускраін, ужо знаёмая чытачу па аповесці «Гандлярка і паэт»: «Здраднік дрэнна ведаў камароўскія вуліцы, блукаў. Завёў у завулак-тупік, з якога ледзь выбраліся заднім ходам. Зноў піхалі машыны, абедзве. Але месца для ўцёкаў не лепшае – платы новыя, высокія. Не пераскочыш. Нэпаўскія платы. Ён, Шабовіч, яшчэ да вайны заўважыў на Камароўцы, на Старажоўцы гэтую асаблівасць: вуліцы тут, як вёскі, ёсць бедныя, струхлелыя, а ёсць багатыя, падноўленыя» [4, т. 5, с. 34].

Акрамя добрага ведання мінскай гісторыі (асабліва перыяду Вялікай Айчыннай вайны) і тапанімікі, стварэнню «мінскага кантэксту» ў праявітых творах І. Шамякіну дапамагала сур’ёзнае захапленне архітэктурай, сваё бачанне якой пісьменнік імкнуўся адлюстраваць у некаторых творах, а ў рамане «Атланты і карыятыды» (1974) яна – цэнтральная тэма. «Я... жыў архітэктурай...» [4, т. 21, с. 141] – прызнаваўся праявік, згадваючы час працы над раманам. Як прыгадвае дачка пісьменніка, І. Шамякін «любіў Мінск 60-х. Высока ацэньваў будову праспекта (імя Сталіна, Леніна, Скарыны, цяпер – Незалежнасці) ад Дома Урада да плошчы Перамогі: лічыў, што тут ёсць за што «зачапіцца вокам». Асабліва вылучаў будынкi Паштамта архітэктара У. Караля, Дзяржбанка М. Паруснікава, ГУМа Р. Гегарта. Троіцкае прадмесце, Востраў слёз, праспект Машэрава (цяпер Пераможцаў. – В. Ж.) – таксама вялікія дасягненні архітэктуры. Любіў Шамякін штаб Беларускай ваеннай акругі, але не зблізку, а здалёк, таксама Дом Урада. Даволі дзіўнае прызнанне, хоць, сапраўды, Дом Урада І. Лангбарда – вышэйшае дасягненне дойлідства.

Іншыя яго збудаванні, на думку Шамякіна, нераўнацэнныя. У цэлым Мінск, рабіў выснову бацька, горад прыгожы і з пункту гледжання архітэктурных рашэнняў цікавы, праўда, ляпаў таксама шмат» [8, с. 169–170].

Дзякуючы службовай пасадзе (а ў 1971–1985 гг. пісьменнік быў старшынёй Вярхоўнага Савета БССР) І. Шамякін добра ведаў Дом Урада не толькі звонку, але і знутры, таму здолеў дакладна апісаць у рамане «Атланты і карыятыды» яго інтэр’ер. А грунтоўнае вывучэнне архітэктурнага мастацтва дазволіла паглядзець на будынак спрактыкаваным вокам прафесійнага архітэктара Максіма Карнача, галоўнага героя твора: «З аднаго крыла Дома ўрада Максім перайшоў у другое па доўгім калідоры. Яму надабаўся гэты велічны гмах, збудаваны яшчэ ў трыццатыя гады... Дом урада і дагэтуль упрыгожвае горад. Пасля вайны ён вызначыў прынцып забудовы цэнтральнай магістралі – Ленінскага праспекта. Галоўная вартасць Дома – удаляе спалучэнне функцыянальнага прызначэння і архітэктурнай эстэтыкі. Некаторыя элементы канструктывізму, моднага ў той час, псуюць асобныя дэталі фасада, але ўвагу на іх звяртаюць хіба што спецыялісты. Звычайны чалавек, турыст, які прыехаў у Мінск упершыню – ён, Карнач, гэта многа разоў праверыў, – прымае будынак перш за ўсё, як манументальны помнік, не ведаючы аб яго прызначэнні, не задумваючыся аб яго функцыях. А гэтая мара кожнага сур’ёзнага архітэктара – стварыць нешта такое, на што людзі глядзелі б, як на помнік эпохі» [4, т. 15, с. 124].

Асобныя мінскія будынкi, наадварот, атрымалі ад Максіма Карнача негатыўную ацэнку, як, скажам, стары корпус Беларускага дзяржаўнага політэхнічнага інстытута (відавочна, маецца на ўвазе, галоўны корпус 1930–1933 гг. па сучасным праспекце Незалежнасці, 65, архітэктар Г. Лаўроў; цяпер – Беларускі нацыянальны тэхнічны ўніверсітэт): «Максім паморшчыўся: лёгкія жалезабетонныя канструкцыі не прыгодны для будынкаў, дзе збіраецца столькі людзей, – дрыжыць усё, дае рэзананс, над галавой грукат, быццам танкі ідуць. У старым корпусе Мінскага політэхнічнага, дзе ён вучыўся, нічога не было чуваць» [4, т. 15, с. 84].

На першы погляд, уласна «мінскі тэкст» прадстаўлены ў рамане толькі фрагментарна, але сам аўтар прызнаваўся: «...хоць я «дыпламатычна» вынес падзеі ў «горад N», ніхто з дасведчаных чытачоў не сумняваецца, што асноўны матэрыял узяты з Мінска. Ды і я не хаваю гэтага» [6, с. 7]. Так, асноўным штуршком да выбару тэмы твора стала абмеркаванне пытання пра будову Паркавай магістралі Мінска на адным з пасяджэнняў бюро ЦК КПБ, дзе давялося прысутнічаць І. Шамякіну, пра што ён падрабязна напісаў у дзённіку «Роздум на апошнім перагоне» (1980–1995). Цікава, што на

тым пасяджэнні першы сакратар ЦК КПБ Пётр Машэраў агучыў уласную ідэю планіроўкі Паркавай магістралі з вялікай зонай адпачынку ад першага кальца да самых Ждановічаў – і нават уявіць не мог, што пасля яго смерці Паркавая стане праспектам Машэрава [4, т. 22, с. 344].

Акрамя мастацкіх, мемуарных і дзённікавых тэкстаў, зацікаўленасць І. Шамякіна перспектывамі развіцця Мінска, роздумы пра яго архітэктурнае аблічча знайшлі адбітак у крытыцы і публіцыстыцы пісьменніка. Упершыню ён падышоў да мінскай тэмы ў рэцэнзіі на дакументальны фільм “Савецкая Беларусь” (1952), дзе назваў пасляваенную беларускую сталіцу “горадам цудоўных ансамбляў і шырокіх азялененых магістраляў”, выказаў захапленне з нагоды таго, што “горад не проста аднаўляецца, ён будзеца на нова наводле строга прадуманага плана” [4, т. 23, с. 4]. Мінскія падзеі таго часу зафіксаваны і ў артыкуле “Праспект імя І. В. Сталіна” (1952). Тэкст пісаўся ў часы культуры асобы, і рашэнне назваць галоўны праспект імем савецкага правадыра І. Шамякін падае ледзьве не як народнае: імя Сталіна асацыявалася ў многіх людзей з перамогай над гітлераўцамі ў Вялікай Айчыннай вайне. Пісьменнік нават прыгадвае выпадак, які “назіраў яшчэ два гады назад”, г. зн. да перайменавання: “Аўтобус ішоў з Камароўкі. Недалёка ад Круглай плошчы пажылы рабочы сказаў, звяртаючыся да сына, хлапчука год дванаццаці:

– Глядзі, сыноч, зараз выедзем на Праспект Сталіна. Я працую тут...

– На Савецкую вуліцу, – направила яго нейкая бойкая дзяўчына.

– Не, дачка, мы будаўнікі, даўно называем гэтую цудоўную вуліцу Праспектам таварыша Сталіна. Ды інакш і нельга. Сталін даў нам магчымасць збудаваць такі горад” [5, с. 3].

Праспект Сталіна згадваецца і ў неапублікаваным нарысе без назвы (тэксце прамовы?) пачатку 1956 г., але ў цэнтры ўвагі гэтым разам – “драўляны аднапавярховы домік”, які “выглядае вельмі маленькім побач з пяці-шасціпавярховымі дамамі, побач з вышкай тэлевізійнага цэнтра” [7, арк. 1]. Натуральна, маецца на ўвазе Дом-музей І з’езда РСДРП, 60-гадоваму юбілею якой, уласна, тэкст і прысвечаны. А імя Сталіна праспект насіў да 1961 г., пакуль не быў пераназваны ў Ленінскі.

Невыпадкова падаецца вялікая ўвага І. Шамякіна да творчасці Уладзіміра Карпава, пісьменніка, які актыўна папулярываў гераічную гісторыю Мінска, адлюстроўваў яе ў прозе – гэтаму прысвечаны артыкул “Вернасць тэме і героям” (1983).

У артыкуле “Паклон табе” (1978), азіраючыся на 30-гадовы адрэзак жыцця, пражыты ў Мінску, І. Шамякін напісаў: “Я старэй, а горад маладзеў. <...> Маладзеюць яго архітэктурныя ансамблі, набываючы сучасную мастацкую дасканаласць.

Маладзеюць яго паркі, скверы, бульвары, бо парк робіцца паркам тады, калі вырастаюць яго дрэвы, а маладосць дрэў – іх цвіценне. Цвіценне ліп на Ленінскім праспекце, у скверы Янкі Купалы, мядовы водар і тапаліны пух, хоць на яго часам і наракаюць, – заўсёды дае адчуванне чароўнай маладосці, паэзіі нараджэння новага жыцця. Але, напэўна, самае дзівоснае ў пасляваенным Мінску, гэта тое, што маладзеюць яго жыхары” [6, с. 7]. Расказваючы пра ўласную грамадскую дзейнасць, пра дружбу з архітэктарамі, работнікамі Дзяржбуда і Мінскага гарвыканкама, І. Шамякін называў сябе “актыўным мінчанінам” і прызнаваўся: “... большасць сюжэтаў, большасць характараў мне даў Мінск і мінчане.” [6, с. 7].

Асаблівасць “мінскага тэксту” Івана Шамякіна – ва ўменні праява праўдзівая і дакладна стварыць карціну гарадскога асяродка, якую фарміруюць і апісанні або згадкі гарадскіх аб’ектаў, і актыўнае выкарыстанне мінскай тапанімікі, і адлюстраванне побыту жыхароў, і, урэшце, шырокі спектр характараў і тыпажоў саміх мінчан – ад простага гандляркі да высокапастаўленых партыйных чыноўнікаў. Пры гэтым архітэктурна ў творах Івана Шамякіна – не толькі прадмет вонкавага сузірання, апісання, эмацыйнага прыманьня або непрыманьня, але і прадмет грунтоўных разваг і роздумаў пра яе практычную функцыянальнасць, пра шляхі яе развіцця. Апошняе асабліва вызначае тэматычную навізну рамана “Атланты і карыятыды”, дзе героі (у тым ліку цэнтральныя) – архітэктары.

Спіс літаратуры

1. **Гарадніцкі, Я.** Аповесць Івана Шамякіна “Гандлярка і паэт”: жанр, кампазіцыя, галасы аўтара і герояў / Я. Гарадніцкі // Польша. – 2013. – № 5.
 2. **Мушыньскі, М. І.** Летапіс жыцця і творчасці Івана Пятровіча Шамякіна / М. І. Мушыньскі; Нацыянальная акадэмія навук Беларусі, Цэнтр даследавання беларускай культуры, мовы і літаратуры, Інстытут літаратуразнаўства імя Я. Купалы; [прадмова Т. С. Голуб]. – Мінск: Беларус. навука, 2020. – 682 с.
 3. **Соколова, О. М.** Мінскі тэкст: праблематика культурной памяти столичного города в условиях цивилизационного помежья / О. М. Соколова; М-во культуры Респ. Беларусь, Белорус. гос. ун-т культуры и искусств. – Минск: БГУКИ, 2017. – 417 с.
 4. **Шамякін, І.** Збор твораў: у 23 т. / І. Шамякін. – Мінск: Маст. літ., 2010–2014.
 5. **Шамякін, І.** Праспект імя І. В. Сталіна / І. Шамякін // Літаратура і мастацтва. – 1952. – 4 кастр.
 6. **Шамякін, І.** Паклон табе / І. Шамякін // Літаратура і мастацтва. – 1978. – 24 ліст.
 7. **Шамякін, І.** У цэнтры Мінска... : нарыс. Аўтограф / І. Шамякін // Беларускі дзяржаўны архіў-музей літаратуры і мастацтва. – Фонд 154. Воп. 1. Адз. зах. 274.
 8. **Шамякіна, Т.** Архітэктурна ў жыцці і творчасці Івана Шамякіна / Т. Шамякіна // Іван Шамякін: вядомы і невядомы: успаміны, эсэ, аповесць / уклад. Т. І. Шамякіна. – Мінск: Літаратура і Мастацтва, 2011.
 9. **Шамякіна, Т.** Пісьменніцкі дом у яго зорныя часы / Т. Шамякіна // Літаратура і мастацтва. – 2017. – 22 снеж.
- Ілюстрацыі з фондаў Беларускага дзяржаўнага архіва-музея літаратуры і мастацтва.